

Αθήνα, 4 Δεκεμβρίου 2020

Αρ.Πρωτ. Γρ.Συν.160

Προς

Κύριο Μάξιμο Χαρακόπουλο
Πρόεδρο της Διαρκούς Κοινοβουλευτικής Επιτροπής
Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης

ΘΕΜΑ: Σχόλια και παρατηρήσεις επί του σ/ν «Ρυθμίσεις Σωφρονιστικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη».

Αξιότιμε Κύριε Πρόεδρε,

Στο πλαίσιο της γενικής αρμοδιότητας της Αρχής¹ αλλά και ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης Βασανιστηρίων και Κακομεταχείρισης², έχω την τιμή να θέσω υπ' όψη της Διαρκούς Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης τις παρακάτω γενικές παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου «Ρυθμίσεις Σωφρονιστικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη», το οποίο συζητείται από 3-12-2020, αλλά και ειδικότερα σχόλια και προτάσεις ως προς ζητήματα που περιλαμβάνονται σε αυτό ή που θεωρούμε σκόπιμο να περιληφθούν, με βάση την πολυετή εμπειρία της Αρχής τόσο από τη διερεύνηση σχετικών αναφορών όσο και από τη συστηματική παρακολούθηση των εξελίξεων στο πεδίο εφαρμογής της σωφρονιστικής πολιτικής και της προστασίας των δικαιωμάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Ειδικότερα, το υπόψη σχέδιο νόμου ρυθμίζει, μεταξύ άλλων, πέντε συγκεκριμένα ζητήματα σωφρονιστικής πολιτικής, που άπτονται των συνθηκών έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών, εκ των οποίων τα τρία αντιστοιχούν σε αναγνωρισμένα δικαιώματα των κρατουμένων από εθνικούς, ευρωπαϊκούς και διεθνείς σωφρονιστικούς κανόνες και αρχές, η προστασία των οποίων εμπίπτει στον πυρήνα της αποστολής της Ανεξάρτητης Αρχής σύμφωνα με το παραπάνω θεσμικό πλαίσιο(συγκεκριμένα: τα άρθρα 1 §§ 2-3 και 13, που ρυθμίζουν ζητήματα σχετικά με το δικαίωμα στην υγεία, το άρθρο 1 §§ 4-5, που

¹ Κατ' άρθρο. 103 Συντάγματος και ν. 3094/2003, όπως ισχύει.

² Κατ' άρθρο δεύτερο του αυξημένης τυπικής ισχύος (σύμφωνα με το άρ. 28 του Συντάγματος) ν.4228/2014 («Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας»).

ρυθμίζει το δικαίωμα στην άδεια και το άρθρο 9, που ρυθμίζει οργανωτικά ζητήματα για την άσκηση του δικαιώματος στην κοινωνική επανένταξη κρατουμένων και αποφυλακισμένων).

Από τις υπόλοιπες δύο διατάξεις σωφρονιστικού ενδιαφέροντος η μεν μία (άρθρο 3) ρυθμίζει τις προϋποθέσεις μεταγωγής σε αγροτικές φυλακές, η δε άλλη (άρθρο 2) οργανωτικά και λειτουργικά ζητήματα του Σώματος Επιθεώρησης και Ελέγχου Καταστημάτων Κράτησης ως φορέα εσωτερικού ελέγχου των καταστημάτων κράτησης. Προβλέπονται, επίσης, ρυθμίσεις οργανωτικού και λειτουργικού χαρακτήρα για τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής (άρθρα 4-8). Επίσης, στο κείμενο του σχεδίου νόμου που κατατέθηκε στην Εθνική Αντιπροσωπεία προστέθηκε διάταξη για την κατάργηση της προστατευτικής φύλαξης ασυνόδευτων ανηλίκων (άρ.41).

Αφετηρία των παρατηρήσεων και προτάσεων της Ανεξάρτητης Αρχής αποτελεί η πάγια θέση της ότι κάθε πρωτοβουλία αναθεώρησης των κανόνων που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης πρέπει να γίνεται *«υπό το πρίσμα μίας “ολιστικής” επανεξέτασης της λειτουργίας του, τόσο στις επιμέρους όψεις του - δηλ. τη νομοθετική (σύστημα ποινών), τη δικαστική (επιμέτρηση ποινών) και τη σωφρονιστική (συνθήκες κράτησης) - όσο και, συνολικά, στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, στο πλαίσιο μιας μεσοπρόθεσμης, συγκροτημένης, ποινικής και σωφρονιστικής πολιτικής»*³.

Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένου, ότι το υπόψη σχέδιο νόμου επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε κρίσιμες διατάξεις του επί 20ετία και πλέον ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/1999), η Αρχή επιθυμεί, κατ' αρχήν, να παρατηρήσει, ότι το σωφρονιστικό μας σύστημα πρέπει να επανεξεταστεί ως προς όλα τα επιμέρους στοιχεία του με ολιστική προσέγγιση και μακροπρόθεσμη προοπτική αντί για βραχυπρόθεσμες, μεμονωμένες και αποσπασματικές παρεμβάσεις. Απ' αυτή την άποψη, θέτουμε υπόψη σας την ανάγκη μιας συνολικότερης αναθεώρησης του Σωφρονιστικού Κώδικα - σε συνέχεια και εναρμόνιση με τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στους λοιπούς θεμελιώδεις κώδικες της ποινικής μας νομοθεσίας (ΠΚ και ΚΠΔ) - προκειμένου να ενσωματωθούν στην έννομη τάξη μας οι μεταγενέστερες ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις⁴, καθώς επίσης να ληφθούν υπόψη οι σχετικές εμπειρίες σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο αλλά και οι προτάσεις που έχουν κατατεθεί - μεταξύ άλλων - και από την Ανεξάρτητη Αρχή.

³ Συνήγορος του Πολίτη, *Ειδικές Εκθέσεις Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης* 2014 <https://www.synigoros.gr/resources/docs/ee2014-15-basanistiria.pdf> (σελ. 159), 2015 <https://www.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-15-basanistiria--2.pdf> (σελ. 137) και 2017 https://www.synigoros.gr/resources/docs/opcat_2017_gr.pdf (σελ. 27).

⁴ Όπως, ενδεικτικά, η πρόσφατη (2020) αναθεώρηση των *«Ευρωπαϊκών Σωφρονιστικών Κανόνων»* του Συμβουλίου της Ευρώπης και η παλαιότερη (2015) των *«Ελάχιστων Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Φυλακισμένων»* του ΟΗΕ (*«Κανόνες Νέλσον Μαντέλα»*), καθώς επίσης οι σύγχρονες τάσεις της νομολογίας του ΕΔΔΑ επί θεμάτων σωφρονιστικής πολιτικής και μεταχείρισης των κρατουμένων.

Σ' αυτή την προοπτική και ενόψει συζήτησης του υπόψη σχεδίου νόμου στην Εθνική Αντιπροσωπεία, η Αρχή επιθυμεί να θέσει υπόψη σας ορισμένες παρατηρήσεις - γενικές και ειδικότερες - τόσο επί συγκεκριμένων διατάξεων του όσο και προτάσεις για συναφή ζητήματα.

I. - Ρυθμίσεις για το δικαίωμα στην υγεία

1. - Άρθρο 1 § 2

Με την εν λόγω διάταξη του σχεδίου νόμου τροποποιείται το τρίτο εδάφιο της §3 του άρθρου 27 ΣωφΚ εξασφαλίζοντας τη δυνατότητα παροχής υπηρεσιών υγείας στα καταστήματα κράτησης και με την επίσκεψη νοσηλευτών (πέραν των ιατρών), επιχειρώντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, να ενισχύσει την προάσπιση της υγείας των κρατουμένων και να καλύψει, ως ένα βαθμό, τις σημαντικές ελλείψεις προσωπικού στα ιατρεία και αναρρωτήρια των καταστημάτων κράτησης, εξαιτίας της σοβαρής υποστελέχωσής τους σε σχέση με τις προβλεπόμενες οργανικές θέσεις. Στο βαθμό, μάλιστα, που προβλέπεται να καλύπτεται η σχετική δαπάνη από το Κατάστημα Κράτησης, τότε το εύρος της ωφέλειας καταλαμβάνει όλους τους κρατούμενους, οπότε, αναμφίβολα, η υπόψη τροποποίηση κινείται προς θετική κατεύθυνση.

Επισημαίνεται, ωστόσο, από την εμπειρία των επιτόπιων επισκέψεων κλιμακίων της Αρχής σε καταστήματα κράτησης και της επικοινωνίας τους με κρατούμενους ότι, σε περιπτώσεις αναγκαίων ιατρικών εργασιών (συνήθως οδοντιατρικών), όταν δεν μπορεί να εξασφαλισθεί συγκεκριμένη απαραίτητη ιατρική ειδικότητα από το κατάστημα κράτησης και γίνεται προσωπική επιλογή ιατρού από τον ίδιο τον κρατούμενο, τότε το βάρος της σχετικής δαπάνης μεταβιβάζεται σ' αυτόν, γεγονός που λειτουργεί, συχνά, αποτρεπτικά για την πλειονότητα των κρατουμένων, με δυσμενείς επιπτώσεις στην υγεία τους. Προτείνεται, επομένως, η διεύρυνση της προτεινόμενης ρύθμισης, ώστε να καλύπτει και τις περιπτώσεις αυτές, με αναδιατύπωση του τρίτου εδαφίου της §2 του άρθρου 27 ΣωφΚ ως εξής: «*Η δαπάνη για τον ιατρό επιλογής του κρατουμένου βαρύνει τον ίδιο πλην των περιπτώσεων που αφορούν αναγκαίες ιατρικές πράξεις και η διεύθυνση του καταστήματος κράτησης αδυνατεί να του εξασφαλίσει ιατρό της απαιτούμενης ειδικότητας*».

2. - Άρθρο 1 § 3

α'. - Η διάταξη κινείται σε ορθή κατεύθυνση αποβλέποντας, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση, στην αποσυμφόρηση των θεραπευτικών καταστημάτων κράτησης από ασθενείς κρατουμένους για εξέταση ή νοσηλεία και προκρίνοντας την παραπομπή τους στα «*κατά τόπους αρμόδια δημόσια νοσηλευτικά ιδρύματα του τόπου κράτησης ή όμορης περιφερειακής ενότητας*». Κατ' αυτόν τον τρόπο φαίνεται να εξασφαλίζονται αφενός μεν η αμεσότερη πρόσβαση των κρατουμένων σε ιδίου

επιπέδου υπηρεσίες υγείας με τους πολίτες στην κοινότητα και αφετέρου η βιώσιμη λειτουργία των θεραπευτικών καταστημάτων κράτησης.

Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων τροποποιείται σε θετική κατεύθυνση το άρθρο 30 §§ 1-2 Σωφρονιστικού Κώδικα και, ιδίως, το δεύτερο και τρίτο εδάφιο της § 1, εισάγοντας διαβαθμισμένη αντιμετώπιση των περιστατικών ασθενείας των κρατουμένων και προβλέποντας, ειδικότερα, στο δεύτερο εδάφιο, τη μεταγωγή τους «σε ειδική θεραπευτική ή ψυχιατρική μονάδα του πλησιέστερου νοσοκομείου της περιφερειακής ενότητας όπου εδρεύει το Κατάστημα Κράτησης ή σε αντίστοιχη μονάδα όμορου νοσοκομείου» μετά από «πρόταση και γνωμάτευση του αρμοδίου ιατρού του Καταστήματος Κράτησης».

Θετική κρίνεται, επίσης, η προσθήκη στο τρίτο εδάφιο της § 1 του άρ. 30 - σχετικά με την εισαγωγή των νοσούντων κρατουμένων «σε ειδικό θεραπευτικό Κατάστημα Κράτησης» - της προϋπόθεσης αυτό να «κριθεί απαραίτητο από τον Διευθυντή της οικείας θεραπευτικής ή ψυχιατρικής μονάδας» και να δοθεί η σχετική εντολή του. Επισημαίνουμε, ωστόσο, την ανάγκη πρόβλεψης, με κατάλληλες εγκύκλιες οδηγίες, των περιπτώσεων που ο αρμόδιος ιατρός του καταστήματος κράτησης, στο οποίο υπάγεται ο ασθενών κρατούμενος, έχει ειδικότητα γενικής ιατρικής και μόνο κατ' επίσκεψη καλείται ψυχίατρος, ώστε - προκειμένου για κρατούμενο με προβλήματα ψυχικής υγείας - η υποβολή πρότασης και γνωμάτευσης (κατά την προτεινόμενη ρύθμιση του εδ. 2 της §1 του ίδιου άρθρου) να μην αποβαίνει σε βάρος της κατάλληλης έγκαιρης αντιμετώπισης επειγόντων περιστατικών.

β'. - Περαιτέρω, θεωρούμε σημαντικό το ζήτημα της παραπομπής κρατουμένων για εξετάσεις και νοσηλεία σε δημόσια νοσοκομεία να μην εξαρτάται αποκλειστικά από την απόσταση αυτών από την έδρα του καταστήματος κράτησης ούτε μόνον από την ύπαρξη καταστήματος κράτησης στην έδρα του νοσοκομείου υποδοχής αλλά και σε συνδυασμό με την ύπαρξη της απαιτούμενης κατά περίπτωση κλινικής και ιατρικής ειδικότητας⁵.

Προτείνουμε, συνεπώς, να προστεθεί τρίτο εδάφιο στην §2 του άρ. 30 ΣωφΚ, που να προβλέπει ότι «για την παραπομπή των ασθενών κρατουμένων στην περίπτωση του προηγούμενου εδαφίου όπως και του τρίτου εδαφίου της παρ. 1 λαμβάνονται υπόψη μόνο η άμεση διαθεσιμότητα της αναγκαίας κατά περίπτωση κλινικής και ειδικότητας και η χιλιομετρική απόσταση από το κατάστημα κράτησης» .

⁵ Με βάση τα σήμερα ισχύοντα για τις υγειονομικές περιφέρειες, κρατούμενος του Καταστήματος Κράτησης Μαλανδρίνου Φωκίδας που χρειάζεται γναθοχειρουργό (ειδικότητα που δεν υπάρχει στο Νοσοκομείο Λαμίας), θα παραπεμφθεί όχι στην πλησιέστερη Πάτρα αλλά στη μακρινή Λάρισα (πραγματικό παράδειγμα που κατέληξε σε θάνατο του κρατούμενου, καθώς λόγω παρέλευσης χρόνου η ασθένεια εξελίχθηκε· βλ. Συνήγορος του Πολίτη, *Ειδική Έκθεση 2018 Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης*

https://www.synigoros.gr/resources/docs/opcat_1724_gr_2018_web.pdf [σελ. 18] και εκτενέστερη αναφορά στην υπό εκτύπωση *Ειδική Έκθεση 2019 Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης*).

3. - Άρθρο 13

α'. - Η προτεινόμενη τροποποίηση του άρθρου 16 ν. 4509/2017 με την πρόβλεψη μεταφοράς του θεραπευόμενου κρατούμενου από ειδικά εκπαιδευμένους νοσηλευτές, με κατάλληλα διαμορφωμένο όχημα και τη συνοδεία του θεράποντος ιατρού, κινείται αναμφίβολα σε απολύτως θετική κατεύθυνση και σηματοδοτεί μια κατ' αρχήν ουσιώδη μεταβολή στην ισχύουσα αντίληψη και πρακτική για την εμπλοκή της αστυνομίας στις θεραπευτικής φύσεως δραστηριότητες της ποινικής δικαιοσύνης, απαλλάσσοντας - ορθά - τα όργανα της δημόσιας δύναμης από σχετικές αρμοδιότητες πλην εκτάκτων περιπτώσεων.

Καίτοι εκφεύγει της καθ' ύλην αρμοδιότητας του επισπεύδοντος Υπουργείου, σημειώνουμε, με την ευκαιρία της προτεινόμενης θετικής μεταβολής της διαδικασίας μεταφοράς των «ατόμων που απαλλάσσονται από την ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής», την παγίως διατυπωμένη θέση της Αρχής η ρύθμιση να επεκταθεί και στο συναφές πεδίο της ακούσιας ψυχιατρικής νοσηλείας, επιβάλλοντας, κατ' αντιστοιχία, την ορθή ερμηνεία και εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 96§5 του ν. 2071/1992, που ρυθμίζει την κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας ακούσια μεταφορά προς εξέταση του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή σε ψυχιατρική κλινική για εξέταση και γνωμάτευση⁶, ώστε η μεταφορά αυτή να γίνεται με ασθενοφόρο ή συμβατικό αυτοκίνητο και τη συνοδεία νοσηλευτών και όχι - όπως έχει δείξει η μακρόχρονη εμπειρία της Αρχής από τη διερεύνηση πλειάδας σχετικών αναφορών - να ανατίθεται σε αστυνομικά όργανα, χωρίς, μάλιστα, να υπάρχει ρητή προς τούτο πρόβλεψη στις εν γένει διατάξεις περί καθηκόντων του αστυνομικού προσωπικού (π.δ. 141/91, π.δ. 254/2004), ενώ η μεταφορά του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή γίνεται με περιπολικό, ενίοτε δε και με δέσμευσή του - συχνά, μάλιστα, οπισθάγκωνα κατ' εφαρμογή του άρθρου 147 του π.δ. 141/1991 για δέσμευση των μεταγόμενων με χειροπέδες..

II. - Ρυθμίσεις για το δικαίωμα στην άδεια

Άρθρο1 §§4-5

1. - Με την προτεινόμενη ρύθμιση τροποποιούνται αυστηρότερα τα όρια για τη χορήγηση τακτικών αδειών και, συγκεκριμένα, οι δυο πρώτες από τις προβλεπόμενες στο άρ. 55 § 1 ΣωφρΚ περιπτώσεις και προϋποθέσεις, αντίστοιχα, για τη χορήγησή τους, χωρίς, ωστόσο, να προβάλλονται συγκεκριμένα δεδομένα ή ειδική τεκμηριωμένη αιτιολόγηση που να δικαιολογούν αυτή τη μεταβολή.

⁶ Συγκεκριμένα, το εν λόγω άρθρο ορίζει ότι «Στην περίπτωση που τη διαδικασία κινεί αυτεπάγγελα ο εισαγγελέας ή που στην αίτηση αναφέρεται ότι ήταν ανέφικτη η εξέταση του ασθενή, λόγω άρνησής του να εξετασθεί, ο εισαγγελέας πρωτοδικών δικαιούται να διατάξει τη μεταφορά του ασθενή για εξέταση και σύνταξη των γνωματεύσεων, σε δημόσια ψυχιατρική κλινική. Η μεταφορά του διενεργείται υπό συνθήκες που εξασφαλίζουν το σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπεια του ασθενή, η δε παραμονή του ασθενή εκεί για τις αναγκαίες εξετάσεις δεν μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από 48 ώρες».

Ο Συνήγορος του Πολίτη, με βάση συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και θέσεις της θεωρίας και νομολογίας, έχει ήδη επισημάνει σε ειδική του έκθεση για το θέμα⁷ ότι «η χορήγηση τακτικών αδειών κατά την έκτιση της (στερητικής της ελευθερίας) ποινής γίνεται δεκτή τα τελευταία χρόνια όχι μόνον ως μοχλός για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων, αλλά και ως μέσο μείωσης των αρνητικών συνεπειών της κράτησης εν γένει⁸. (...) η άδεια συνιστά δικαίωμα του κρατουμένου και ταυτόχρονα εξυπηρετεί το σκοπό της έκτισης της ποινής (...) η ορθή και ακριβοδίκαιη κρίση κάθε αιτήματος για χορήγηση τακτικής άδειας αποτελεί αξίωση του κρατουμένου».

Δεδομένου, ότι με τη μέχρι σήμερα μορφή της συγκεκριμένης θετικής προϋπόθεσης του ορίου/τμήματος της ποινής που πρέπει να έχει εκτιθεί, ο νομοθέτης επέλεγε μια γενική πρόβλεψη και κατέφευγε μόνο ρητά και κατ' εξαίρεση σε ειδικότερες, η προτεινόμενη ρύθμιση με πρόβλεψη συγκεκριμένου ορίου/τμήματος για κάθε κατηγορία ποινής ανατρέπει δυσανάλογα στο υφιστάμενο καθεστώς χορήγησης αδειών τόσο το συσχετισμό ανάμεσα στον απαιτούμενο χρόνο εκτιθείσας ποινής και το χρόνο άσκησης του δικαιώματος υποβολής αίτησης για άδεια όσο και τη διάρκειά της.

Ωστόσο, όπως έχει επισημάνει ο Συνήγορος του Πολίτη, «δεν αποτελεί αντικείμενο εκτίμησης, υπέρ ή σε βάρος του καταδίκου, το μέγεθος της εκτιθείσας ποινής και, αντιστοίχως, το εναπομείναν προς έκτιση μέρος αυτής, ούτε και υπό την έννοια της χρονικής απόστασης από το στάδιο της αποφυλάκισης και άρα της κοινωνικής επανένταξης»⁹. Σε συνέχεια αυτής της διαπίστωσης και της αναφοράς της Αιτιολογικής Έκθεσης στην πρόθεση «εξειδίκευσης του καθεστώτος χορήγησης αδειών κρατουμένων καθώς έχουν παρατηρηθεί αυξανόμενα περιστατικά παραβίασης των όρων της άδειας», η Αρχή δεν θεωρεί ότι αποτελεί ασφαλές

⁷Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση «Τακτικές Άδειες Κρατουμένων», 2008 https://www.synigoros.gr/resources/6982_5_1-.pdf (σελ.5): «Μάλιστα στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης [Σύσταση Νο R (82) 16] προτείνεται να χορηγούνται (άδειες) «όσο πιο σύντομα και όσο πιο συχνά είναι δυνατό» αφού αυτές «διευκολύνουν την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων». Συνεπώς καθιστώντας τον εγκλεισμό πιο ανθρώπινο και συμβάλλοντας στην ομαλή υποδοχή του κρατουμένου στον ελεύθερο βίο, η άδεια συνιστά δικαίωμα του κρατουμένου και ταυτόχρονα εξυπηρετεί το σκοπό της έκτισης της ποινής [Συμβπλημθεσ 1021/2004 ΠράξΛόγΠΔ 2005, σ. 108]. ... Τέλος, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι με δεδομένες τις εξαιρετικά δυσχερείς πραγματικές συνθήκες διαβίωσης στην πλειονότητα των σωφρονιστικών καταστημάτων της χώρας, οφειλόμενες σε σημαντικό βαθμό στο εκρηκτικών διαστάσεων φαινόμενο του υπερπληθυσμού [CPT/Inf (2008) 3 = Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων, 2008, παρ. 49], ο θεσμός των αδειών αποτελεί επιπλέον ένα ευεργετικό μέσο προληπτικής εκτόνωσης της δυσαρέσκειας και των εντάσεων, που αναπόφευκτα δημιουργούνται, αλλά και γενικότερα διασφάλισης της ειρήνης στους χώρους κράτησης».

⁸ Δ. Ζημανίτη, Οι άδειες των κρατουμένων στα πλαίσια άμβλυνσης των δυσμενών συνεπειών του εγκλεισμού, Υπεράσπιση 1999, σ. 1362

⁹ Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση «Τακτικές Άδειες Κρατουμένων» https://www.synigoros.gr/resources/6982_5_1-.pdf (σελ. 7).

κριτήριο αλλά και μέγεθος ελέγχου της παραβίασης των όρων της άδειας το εκτιθέν τμήμα της ποινής για τη χορήγησή της.

Άλλωστε, στην Αιτιολογική Έκθεση του υπόψη σχεδίου νόμου ουδόλως τεκμηριώνεται - ώστε να καταστεί δεκτική αντικειμενικής αξιολόγησης - η αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα αφενός μεν στην αύξηση του πραγματικού χρόνου εκτιθείσας ποινής και τη μείωση των ημερών άδειας και αφετέρου στην προσδοκώμενη μείωση των παραβιάσεων των όρων της άδειας, που φαίνεται να αποτελεί και την αιτία για την αλλαγή της νομοθεσίας. Πολύ περισσότερο, μάλιστα, δεν εκτίθενται τυχόν εθνικά εμπειρικά δεδομένα, τα οποία να μπορούν να τεκμηριώσουν την - σε κάθε περίπτωση αμφισβητούμενη - υπόθεση ότι ο αριθμός των ημερών της χορηγούμενης άδειας είναι ανάλογος με την πιθανότητα ο κρατούμενος να μην επιστρέψει στο κατάστημα ή ότι το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα κράτησης παρέχει περισσότερα εχέγγυα καλής χρήσης της άδειας.

Εν κατακλείδι, παρατηρούμε ότι οι ιδιαιτέρως αυστηρές προβλέψεις του υπόψη σχεδίου νόμου για το θεσμό των αδειών δεν συνοδεύονται από τα πορίσματα τυχόν διεξαχθείσας έρευνας, τα οποία να επιβεβαιώνουν τα επικαλούμενα στην Αιτιολογική Έκθεση αυξημένα ποσοστών παραβιάσεων αδειών, πολύ περισσότερο, μάλιστα, δεν αναφέρεται καθόλου η σχέση μεταξύ αριθμού χορηγηθεισών αδειών και παραβιάσεών τους σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, ώστε να μπορεί να τεκμηριωθεί ποσοτικά η ανωτέρω διαπίστωση.

Για το λόγο αυτό, μάλιστα, η Ανεξάρτητη Αρχή, προκειμένου να σχηματίσει ακριβή εικόνα της κατάστασης σχετικά με την έκταση του φαινομένου της παραβίασης των όρων χορήγησης των αδειών ή της μη επιστροφής του κρατούμενου μετά τη λήξη της (άρθρο 54§§7-8 ΣωφρΚ), ώστε να δικαιολογείται, ενδεχομένως, η προτεινόμενη προς το αυστηρότερο μεταβολή των προϋποθέσεων χορήγησής τους, προχώρησε στη διατύπωση σχετικών ερωτημάτων σε όλα τα καταστήματα κράτησης της χώρας.

Από την επεξεργασία των απαντήσεων προέκυψε ότι κατά την περίοδο 2015 έως 2020¹⁰ τηρήθηκαν σε συντριπτικό ποσοστό (98%) οι όροι των αδειών που είχαν χορηγηθεί. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό παραβίασης όρων ανά σωφρονιστικό κατάστημα είναι μόλις 4% επί του συνόλου των αδειών που χορηγήθηκαν, το οποίο, μάλιστα, απαντάται μόνο στο 6% των σωφρονιστικών καταστημάτων που ανταποκρίθηκαν στο αίτημά μας (33 καταστήματα σε σύνολο 35).

¹⁰ Για όλα τα έτη από το 2015 μέχρι και το 2019 υπολογίστηκε το διάστημα από 1/1 μέχρι 31/12, ενώ για το 2020 από 1/1 μέχρι 31/7. Σημειώνεται ότι για μεγάλο χρονικό διάστημα εντός του 2020 απαγορεύθηκε η χορήγηση αδειών λόγω εφαρμογής στα καταστήματα κράτησης μέτρων για περιορισμό της διάδοσης του κορωνοϊού (βλ. έγγραφο <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-76a34d732bd/11377005.pdf> υπ' αρ. πρωτ. 7017/4/24303γ'/18.9.2020 Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη).

Πρόκειται, επομένως, για εξαιρετικά χαμηλό και – στατιστικά - απολύτως δικαιολογημένο ποσοστό, το οποίο, σε καμία περίπτωση, δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανό να τεκμηριώσει την απόφαση της Αιτιολογικής Έκθεσης ότι «έχουν παρατηρηθεί αυξανόμενα περιστατικά παραβίασης των όρων της άδειας» (σελ. 2), ώστε να εκληφθεί ως δικαιολογητική βάση η προτεινόμενη προς το αυστηρότερο μεταβολή των προϋποθέσεων χορήγησης σωφρονιστικών αδειών.

Επιπλέον, οι επιπτώσεις των προβλεπόμενων ρυθμίσεων στην ποιότητα των συνθηκών κράτησης (σε σχέση με τα προβλεπόμενα διεθνή standards) θα οδηγήσουν αναπόφευκτα στην περαιτέρω ενίσχυση του υπερπληθυσμού των ελληνικών φυλακών, επιτείνοντας την κατασταλτική διάσταση του εγκλεισμού έναντι του σωφρονιστικού χαρακτήρα και της προετοιμασίας για την κοινωνική επανένταξη.

Συμπληρωματικά προς τα παραπάνω και ενόψει των προτεινόμενων αλλαγών στο καθεστώς των σωφρονιστικών αδειών, ο Συνήγορος του Πολίτη κρίνει σκόπιμο να θέσει υπόψη σας παλαιότερη πρότασή του σχετικά με την ανάγκη εισαγωγής στο άρθρο 54§8 ΣωφρΚ χρονικής διαβάθμισης στο δικαίωμα του κρατούμενου για υποβολή νέας αίτησης χορήγησης άδειας, όταν αυτός δεν επιστρέφει κατά τη λήξη της προηγουμένως χορηγηθείσας άδειας (χωρίς πρότερη έγκαιρη ενημέρωση του Καταστήματος και επαρκή δικαιολόγηση της καθυστέρησης). Συγκεκριμένα, η Αρχή μας - σε συνέχεια διερεύνησης σχετικών αναφορών - θεωρεί απαραίτητη και δικαιοπολιτικά ορθότερη την εισαγωγή διαβάθμισης ανάλογα με το εάν επακολουθήσει οικειοθελής επιστροφή του κρατούμενου ή όχι, καθώς επίσης σε σχέση με το χρονικό διάστημα της καθυστέρησης και την ενδεχόμενη αντικειμενική δυσκολία έγκαιρης ενημέρωσης του υπηρεσίας του καταστήματος, ώστε να μην τυγχάνουν της ίδιας αντιμετώπισης και να μη στερούνται του δικαιώματος συντομότερης υποβολής νέας αίτησης για άδεια οι κρατούμενοι που επιστρέφουν οικειοθελώς στο κατάστημα λίγες μόνον ώρες μετά τη λήξη της άδειάς τους, με εκείνους οι οποίοι δεν επιστρέφουν καθόλου και συλλαμβάνονται αργότερα.

Επιπλέον, ως προς τη διαδικασία χορήγησης τακτικών αδειών, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επισημάνει¹¹, ότι η ισχύουσα πρόβλεψη του άρθρου 55 § 2 ΣωφρΚ (μετά την προσθήκη που εισήχθη με το άρθρο 20§3 του ν. 3772/2009 ότι «Ο δικαστικός λειτουργός που προεδρεύει του Συμβουλίου, σε περίπτωση διαφωνίας του ως προς τη χορήγηση της άδειας, προσφεύγει εντός προθεσμίας πέντε ημερών στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών ως Συμβούλιο, το οποίο αποφαινεται αμετάκλητα») μοιάζει να μη συνάδει καταρχήν με θεμελιώδεις κανόνες λειτουργίας των

¹¹ Συνήγορος του Πολίτη, *Ειδική Έκθεση 2015 Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης*
<https://www.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-15-basanistiria--2.pdf> (σελ. 137).

διοικητικών οργάνων, καθώς μάλλον προσιδιάζει στο χαρακτήρα νομοθετικά επιβαλλόμενης ενδοστρεφούς δίκης.

III. - Ρυθμίσεις για τις αγροτικές φυλακές

Άρθρο 3

Τα εν λόγω καταστήματα, όπως είναι γνωστό, προκειμένου να είναι πλήρως λειτουργικά, χρειάζονται άτομα με συγκεκριμένες γνώσεις κτηνοτροφίας, τυροκομίας κ.λπ. αλλά και πλήθος άλλων για την εκτέλεση γεωργικών και κτηνοτροφικών εργασιών (όργωμα, σπορά, ποίμνιο κ.λπ.). Έχοντας υπόψη αφενός τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εν λόγω καταστημάτων και αφετέρου την προτεινόμενη αυστηροποίηση των προϋποθέσεων μεταγωγής σ' αυτά, προτείνουμε τον περαιτέρω εξορθολογισμό των τελευταίων μέσω του ορισμού συγκεκριμένων μόνων και σοβαρών πειθαρχικών παραπτωμάτων, τα οποία να αποτελούν κώλυμα για τη μεταγωγή σε αγροτική φυλακή.

Άλλωστε, είναι κοινώς αποδεκτό ότι οι αγροτικές φυλακές λειτουργούν ανακουφιστικά για τους κρατούμενους και τους εφοδιάζουν με κατάρτιση χρήσιμη για την ομαλή επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Επί πλέον, τα προϊόντα τους καλύπτουν τις ανάγκες σε προμήθειες άλλων καταστημάτων κράτησης ή πωλούνται στο εμπόριο, αποτελώντας πηγή σημαντικής οικονομικής αρωγής προς αυτούς. Απ' αυτή την άποψη, θεωρούμε απαραίτητο προαπαιτούμενο κάθε νομοθετικής παρέμβασης στο καθεστώς που διέπει τις μεταγωγές στις αγροτικές φυλακές την προηγούμενη καταγραφή του πληθυσμού των καταστημάτων κράτησης της χώρας που πληροί - υπό τις ισχύουσες διατάξεις - τις τυπικές προϋποθέσεις γι' αυτό και την εκτίμηση της επάρκειάς του, προκειμένου αυτές να μπορούν να λειτουργήσουν πλήρως. Αλλιώς ελλοχεύει ο κίνδυνος να οδηγηθούν τα αγροτικά καταστήματα σε συρρίκνωση και εγκατάλειψη ελλείψει δικαιούχων κρατούμενων.

Ειδικότερα, η τροποποίηση που προτείνεται με το άρ. 3 του υπόψη σχεδίου νόμου στο άρ. 41§1 του ν. 4356/2015 θέτει ως προϋποθέσεις για τη μεταγωγή στα αγροτικά καταστήματα κράτησης και την Κ.Α.Υ.Φ. αφενός τη χορήγηση τακτικής άδειας τουλάχιστον μια φορά και την τήρηση των όρων της και αφετέρου ευθυγραμμίζει τα μέρη της εκτιθείσας ποινής με τα προβλεπόμενα στη διάταξη του άρθρου 1§4 του ίδιου σχεδίου νόμου όρια χορήγησης της τακτικής άδειας.

Επίσης, στο δεύτερο εδάφιο του ίδιου άρθρου του σχεδίου νόμου που κατατέθηκε στην Εθνική Αντιπροσωπεία προστέθηκε η απαγόρευση μεταγωγής σε αγροτικές φυλακές και στην Κ.Α.Υ.Φ. «σε όσους κρατούμενους έχουν καταδικασθεί για εγκλήματα τρομοκρατίας» (εννοώντας, προφανώς, τις πράξεις των άρθρων 187Α και 187Β του Ποινικού Κώδικα). Η εν λόγω απαγόρευση, ωστόσο, δεν υπήρχε στο αρχικό κείμενο του υπόψη σχεδίου νόμου - όταν αυτό είχε τεθεί σε δημόσια διαβούλευση - με αποτέλεσμα να μην αναφέρεται στη σχετική Αιτιολογική ν. Έκθεση και, κατά συνέπεια, να απουσιάζει η έκθεση των λόγων που επέβαλαν την εισαγωγή της.

Η εισαγωγή εξαίρεσης στις προϋποθέσεις μεταγωγής κρατουμένων σε αγροτικά καταστήματα με κριτήριο το αδίκημα, για το οποίο έχουν καταδικασθεί, δημιουργεί προβληματισμό ως προς τη συμβατότητά της με την αρχή της ισότητας στη μεταχείριση των κρατουμένων, που θεσπίζεται από το άρ. 3 του Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/1999) ως γενική αρχή της έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών, σύμφωνα με την οποία προβλέπεται ειδική μεταχείριση μόνον «εφόσον γίνεται υπέρ του κρατουμένου και προς εξυπηρέτηση των ειδικών αναγκών που απορρέουν από την κατάσταση στην οποία ευρίσκεται» (άρ.3§2 ν. 2776/1999).

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, επισημαίνουμε ότι - όπως προκύπτει και από τα πλέον πρόσφατα δημοσιευμένα στοιχεία (1-12-2020) των σωφρονιστικών στατιστικών της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής¹² - συνολικά τα τέσσερα αγροτικά καταστήματα κράτησης της χώρας παραμένουν, σταθερά, με πληθυσμό σημαντικά λιγότερο του ορίου της χωρητικότητάς τους, συνεπώς μπορούν κατεξοχήν να αξιοποιηθούν για την αποσυμφόρηση των υπολοίπων υπερπλήρων καταστημάτων.

IV. - Ρυθμίσεις για το δικαίωμα στην κοινωνική επανένταξη

Άρθρο 9

α΄. - Η Αρχή χαιρετίζει ανεπιφύλακτα το ενδιαφέρον της Πολιτείας για την ενίσχυση της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων και αποφυλακιζομένων, όπως συγκεκριμενοποιείται στις προβλέψεις του υπόψη σχεδίου νόμου για την περιφερειακή ανάπτυξη και αύξηση του αριθμού των οργανικών θέσεων του Ν.Π.Ι.Δ. «Επάνοδος» - αποκλειστικού επίσημου φορέα της Πολιτείας για την κοινωνική επανένταξη - αποβλέπει δε στην άμεση διάθεση των απαραίτητων πιστώσεων για την υλοποίησή τους ώστε να μπορεί ο φορέας να επιτελεί απρόσκοπτα τη σημαντική αποστολή του.

Επισημαίνουμε, ωστόσο, ότι η δημιουργία ενός νέου και σύγχρονου υποστηρικτικού πλέγματος για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων και αποφυλακιζομένων - όπως εξαγγέλλεται προγραμματικά στην Αιτιολογική Έκθεση του υπόψη σχεδίου νόμου (σελ. 5) - δεν μπορεί να περιορίζεται σε ρυθμίσεις για τον επιτελικό ρόλο της «Επανάδοσης» ούτε να καλύπτει μόνο το στάδιο μετά την αποφυλάκιση - τη λεγόμενη «μετα-σωφρονιστική μέριμνα» («after care»).

β΄.- Κατ' αρχήν, η ανάπτυξη πολιτικών για την κοινωνική επανένταξη δεν αποβλέπει απλώς στη μείωση των τιμών εγκληματικότητας αλλά εγγράφεται στη γενικότερη υποχρέωση κάθε δημοκρατικής Πολιτείας να ενσωματώνει όλα τα μέλη της ως ελεύθερους και ισότιμους πολίτες, παρέχοντάς τους εξίσου την απόλαυση όλων των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, βρίσκει δε έρεισμα στη διάταξη του άρθρου 25 του Συντάγματος αλλά και σε διάσπαρτες διατάξεις του

¹²http://www.minocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=7055&Itemid=696&lang=GR

ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα (ενδεικτικά, στο άρθρο 51 § 1, όπου τίθεται ο στόχος της «προσαρμογής στην κοινωνική ζωή μετά την απόλυση» και κατεξοχήν στο 12^ο κεφάλαιο, με τίτλο «Μετασωφρονιστική μέριμνα», άρθρα 81-82).

Σ' αυτή την προοπτική, η Αρχή μας έχει τονίσει επανειλημμένα τους ανασταλτικούς παράγοντες που δημιουργούν, στην προώθηση της ιδέας της επανένταξης, αφενός μεν οι διατάξεις της ποινικής μας νομοθεσίας για τις παρεπόμενες ποινές και το ποινικό μητρώο¹³ και αφετέρου το πλήθος των κωλυμάτων, που θεσπίζονται σε διάσπαρτες διατάξεις, για την κατάληψη θέσεων εργασίας λόγω ποινικής καταδίκης.

Τα ζητήματα αυτά έχουν αποτελέσει αντικείμενο πλειάδας αναφορών προς την Αρχή, η οποία έχει επανειλημμένα τονίσει την επιτακτική ανάγκη εναρμόνισης της ισχύουσας νομοθεσίας με την προοπτική της επαγγελματικής και κοινωνικής ένταξης των κρατούμενων και αποφυλακισμένων, προτείνοντας την επανεξέταση όλων των αρνητικών νομοθετικών προϋποθέσεων που υφίστανται σχετικά με την επαγγελματική αποκατάσταση του πληθυσμού αυτού, τον εξορθολογισμό τους, την απάλειψη όσων θεωρούνται υπερβολικές και αδικαιολόγητες, με την ταυτόχρονη θέσπιση αντισταθμισμάτων σε όσες περιπτώσεις κρίνεται ότι πρέπει να παραμείνουν¹⁴. Για το θέμα αυτό και προκειμένου ειδικά για τον ιδιωτικό τομέα υπάρχει πόρισμα ομάδας εργασίας, που είχε συσταθεί «για την καταγραφή, ταξινόμηση, αξιολόγηση και εξορθολογισμό των κωλυμάτων και εν γένει θεσμικών εμποδίων επαγγελματικής επανένταξης αποφυλακισμένων και ποινικώς διωχθέντων προσώπων», το οποίο έχει δημοσιευθεί σε ειδική έκδοση της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής υπό τον τίτλο «Αόρατες ποινές. Ευρωπαϊκή διάσταση - ελληνική προοπτική»¹⁵, ώστε δεν απομένει παρά η υλοποίησή τους μέσω της αναμόρφωσης της σχετικής νομοθεσίας.

γ'. - Επίσης, στην ίδια κατεύθυνση της ενίσχυσης θεσμών και μέτρων που λειτουργούν υποστηρικτικά του στόχου της κοινωνικής επανένταξης, η Αρχή μας θεωρεί ότι η επ' αόριστον αναστολή του μέτρου της παροχής κοινωφελούς εργασίας για ενηλίκους, που προβλέφθηκε με το άρθρο 98 § 1 ν. 4623/2019, αφενός μεν συνιστά οπισθοχώρηση από το κεκτημένο της επί τριακονταετία ισχύος ενός σημαντικού θεσμού με κατεξοχήν ευνοϊκές συνέπειες στην κοινωνική επανένταξη (παρά τα επιμέρους προβλήματα που αναδείχθηκαν κατά την εφαρμογή του), ενώ αφετέρου οδηγεί σε επιπλέον επιβάρυνση του σωφρονιστικού μας συστήματος. Εν προκειμένω, η Αρχή μας θεωρεί ότι απαιτείται η ουσιαστική αναβάθμιση των ήδη υφισταμένων φορέων για την παροχή κοινωφελούς εργασίας

¹³ Βλ. Συνήγορος του Πολίτη, *Ποινικός εγκλεισμός και δικαιώματα. Η οπτική του Συνηγόρου του Πολίτη*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011, ιδίως σσ. 157-169.

¹⁴ Συνήγορος του Πολίτη, *Ετήσια Έκθεση 2015* <https://www.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-00-stp.pdf> (σελ. 56).

¹⁵ Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων / Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, «Αόρατες ποινές. Ευρωπαϊκή διάσταση- ελληνική προοπτική», Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 2018, σ.213-364.

και η δημιουργία νέων, μεριμνώντας για τη στελέχωσή τους με το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό ταυτόχρονα με την έκδοση των απαραίτητων κανονιστικών πράξεων για την απρόσκοπτη λειτουργία τους.

V. - Θέματα οργάνωσης και λειτουργίας του Σώματος Επιθεώρησης και Ελέγχου των Καταστημάτων Κράτησης

Άρθρο 2

α'. - Η προτεινόμενη ρύθμιση επιφέρει αλλαγές στο Σ.Ε.Ε.Κ.Κ., καθώς αποτελεί «ειδική υπηρεσία και όργανο κομβικής σημασίας για την εύρυθμη λειτουργία και τον επαρκή έλεγχο των Καταστημάτων Κράτησης της χώρας» (κατά την Αιτιολογική Έκθεση) και για το λόγο αυτό προβλέπεται με την §2 η τοποθέτηση, ως προϊσταμένου του ανωτέρω οργάνου, «προσώπου εγνωσμένης αξίας και εμπειρίας». Με αναγωγή όμως στο γράμμα της προτεινόμενης διατάξεως διαπιστώνεται ότι ως τέτοιο πρόσωπο νοείται μόνο «συνταξιούχος δικαστικός λειτουργός, με την επιφύλαξη του άρθρου 27 του ν. 4670/2020» (που ήδη προβλεπόταν) ή «απόστρατος αξιωματικός των ενόπλων δυνάμεων ή των σωμάτων ασφαλείας», ενώ πέραν των προαναφερόμενων ιδιοτήτων ο νομοθέτης δεν θεώρησε ότι τα τιθέμενα κριτήρια της εγνωσμένης εμπειρίας και αξίας μπορεί να πληρούνται από πρόσωπα με άλλες επαγγελματικές και επιστημονικές ιδιότητες. Αντίθετα, για τη στελέχωση του Σ.Ε.Ε.Κ.Κ. από της ιδρύσεώς του ο νομοθέτης είχε ορίσει ότι «συνιστάται ένα ευέλικτο σώμα από έμπειρους και γνώστες του αντικειμένου υπαλλήλους, η υπηρεσιακή μάλιστα προέλευση των οποίων δεν θα περιορίζεται στον σωφρονιστικό κλάδο, αλλά ... και από άλλους υπαλλήλους του Δημοσίου ή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου»¹⁶.

β'. - Επί πλέον, με τις τροποποιήσεις που επιφέρει το άρθρο 2§1 του υπόψη σ/ν στο άρθρο 2§1 του ν. 3090/2002 είτε επεκτείνεται η αρμοδιότητα του Σ.Ε.Ε.Κ.Κ. σε ήδη προβλεπόμενες αρμοδιότητες (όπως αυτή της περίπτ. β') είτε προτίθενται νέες, όπως αυτές των περιπτώσεων γ' έως η'. Από τις νεοπαγείς αρμοδιότητες του Σ.Ε.Ε.Κ.Κ. ενδιαφέρον προκαλεί αναμφίβολα όχι αυτή καθαυτή η αρμοδιότητα της περίπτ. γ' αλλά το δεύτερο εδάφιο της για τη δυνατότητα του υγειονομικού επιθεωρητή να κρίνει την ολοκλήρωση της νοσηλείας κρατουμένου σε Θεραπευτικό Κατάστημα Κράτησης και την επιστροφή του στο Κατάστημα Κράτησης προέλευσής του. Στη διάταξη όμως δεν καθορίζεται το πώς μπορεί ο υγειονομικός επιθεωρητής να κρίνει αν ο κρατούμενος ολοκλήρωσε τη νοσηλεία του χωρίς να έχει εποπτεία αυτής. Η μόνη περίπτωση που μεσολαβεί άλλος πέραν του ιατρού επιλογής του κρατουμένου και του ιατρού του καταστήματος κράτησης, είναι αυτή που προβλέπεται στο άρθρο 27§5 ΣωφρΚ. Συνεπώς, θα ήταν ασφαλέστερο για τη διασφάλιση της ορθής απόφασης του υγειονομικού επιθεωρητή να τίθενται προϋποθέσεις για την κρίση του, όπως για παράδειγμα

¹⁶ Αιτιολογική Έκθεση ν. 3090/2002 <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/S-EPITHER-eisig.pdf> (σελ. 1).

γνώμη θεράποντος ιατρού του θεραπευτικού καταστήματος ή δημόσιου νοσοκομείου που έκρινε την παραπομπή ή πάροδος του χρόνου νοσηλείας που αρχικά είχε προταθεί.

γ'. - Στο ίδιο πλαίσιο και η προβλεπόμενη, με την προτεινόμενη ρύθμιση, στην περίπτ. ζ' της § 1 του άρθρου 2 ν. 3090/2002 αρμοδιότητα για «επανεξέταση παλαιών υποθέσεων για εντοπισμό στοιχείων που μπορούν να αξιοποιηθούν προς περαιτέρω έρευνα» δεν καθορίζει, πέραν του στοιχείου της παλαιότητας και του σκοπού του εντοπισμού στοιχείων, καμία άλλη προσδιοριστική παράμετρο, με αποτέλεσμα να καθίσταται αόριστη η όλη διατύπωση.

δ'. - Τέλος, στην αρμοδιότητα της περίπτ. ε' προβλέπεται «εισήγηση προς τον Γενικό Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής επί αναφερομένων πειθαρχικών παραπτώματων των επικεφαλής των Τμημάτων Εξωτερικής Φρούρησης, καθώς και του αστυνομικού προσωπικού εν γένει, που υπηρετεί με απόσπαση στα Καταστήματα Κράτησης». Δεδομένου όμως ότι στο αστυνομικό προσωπικό τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του π.δ. 120/2008 και για την καταγγελία πειθαρχικών παραπτώματων προβλέπει το άρθρο 23 αυτού, ενώ για τη δίωξη το άρθρο 21 αυτού, ίσως θα έπρεπε να προβλέπεται διαβίβαση των καταγγελιών στα αρμόδια όργανα ή να αναφέρεται τυχόν ειδική διάταξη που ρυθμίζει την πειθαρχική αρμοδιότητα του Γενικού Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής στο συγκεκριμένο προσωπικό.

VI. - Θέματα οργάνωσης και λειτουργίας της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής

Άρθρο 8

Με την εν λόγω διάταξη αυξάνονται οι οργανικές θέσεις συγκεκριμένων κλάδων μόνιμου προσωπικού για τη στελέχωση των δύο νέων Γενικών Διευθύνσεων που συστάθηκαν στη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής (άρθρο 18 § 3 στ. γ' και δ' ν. 4625/2019), εκ των οποίων η μία είναι η Γενική Διεύθυνση Διαχείρισης Καταστημάτων Κράτησης και Διαχείρισης Κρίσεων - αποτελούμενη από τις Διευθύνσεις Διαχείρισης Καταστημάτων Κράτησης και Διαχείρισης Κρίσεων - ενώ υφίσταται ήδη η Γενική Διεύθυνση Αντεγκληματικής και Σωφρονιστικής Πολιτικής - αποτελούμενη από τη Διεύθυνση Οργάνωσης και Λειτουργίας Καταστημάτων Κράτησης και τη Διεύθυνση Αντεγκληματικής Πολιτικής.

Ενόψει, επομένως, της εξαγγελθείσας στην Αιτιολογική Έκθεση του υπόψη σ/ν αναβάθμισης του έργου της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής (σελ. 1, στοιχ. ε' και σελ.4) προτείνουμε τη άμεση σύσταση οργανικών θέσεων με επιστημονικές ειδικότητες συνδεδεμένες με το έργο και τις αρμοδιότητές της, προκειμένου να στελεχωθεί με εξειδικευμένο προσωπικό, που να μπορεί να συνδράμει αποτελεσματικά στο έργο της, συνεισφέροντας στην επιστημονική τεκμηρίωση του σχεδιασμού της αντεγκληματικής και σωφρονιστικής πολιτικής.

VII. - Άρθρο 41: Κατάργηση της προστατευτικής φύλαξης των ασυνόδευτων ανηλίκων

Η Αρχή χαιρετίζει καταρχήν την προτεινόμενη ρύθμιση, η οποία φαίνεται να αποτελεί ανταπόκριση της Πολιτείας στο πάγιο αίτημα για την κατάργηση της στέρησης ελευθερίας ασυνόδευτων ανηλίκων. Σημειώνεται, ότι ο Συνήγορος του Πολίτη¹⁷ έχει επανειλημμένως αναδείξει τον προβληματικό χαρακτήρα των ακολουθούμενων μέχρι σήμερα πρακτικών, που έρχονται σε ευθεία σύγκρουση με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν. 2101/1992).

Παρά το γεγονός, ωστόσο, ότι η προτεινόμενη διάταξη υποδεικνύει ορθά την αντιμετώπιση των ασυνόδευτων ανηλίκων στο σύνολό τους μέσα από διαδικασίες προστατευτικού χαρακτήρα με την άμεση ενεργοποίηση της εισαγγελίας και της Ειδικής Γραμματείας Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, τελικά με τη διατύπωσή της δεν φαίνεται βέβαιο ότι επιτυγχάνει την πλήρη κατάργηση της στέρησης της ελευθερίας των ασυνόδευτων παιδιών, καθώς περιορίζεται στο πεδίο εφαρμογής της προστατευτικής φύλαξης.

Όπως προκύπτει, ωστόσο, από την εμπειρία του Συνηγόρου, η διαχείριση των περιπτώσεων ασυνόδευτων ανηλίκων από την Αστυνομία διαφοροποιείται ανάλογα με το καθεστώς παραμονής τους στη χώρα. Συγκεκριμένα, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που διαθέτουν δελτίο αιτήσαντος άσυλο ή άδεια διαμονής ως αναγνωρισμένοι πρόσφυγες αλλά στερούνται ασφαλούς περιβάλλοντος στέγασης, πράγματι, τίθενται σε προστατευτική φύλαξη, η οποία βέβαια στην πράξη συνεπάγεται μέχρι σήμερα παρατεταμένη κράτησή τους σε εντελώς ακατάλληλες συνθήκες μη ανταποκρινόμενες στην έννοια της φροντίδας και της «φύλαξης». Οι στερούμενοι εγγράφων διαμονής ασυνόδευτοι που είτε εντοπίζονται από τις αστυνομικές αρχές είτε προσέρχονται σε αυτές προκειμένου να καταγραφούν και να τεθούν υπό την προστασία της ελληνικής πολιτείας, συλλαμβάνονται ως παράνομα διαμένοντες στη χώρα και υπόκεινται σε κράτηση, με στόχο να ακολουθηθεί η προβλεπόμενη διαδικασία (σηματισμού δικογραφίας σε βάρος τους κ.λπ.). Επομένως, οι τελευταίοι, δεν φαίνεται καταρχήν να καλύπτονται, τουλάχιστον από τυπική άποψη, από την προτεινόμενη στο σχέδιο ρύθμιση.

Λαμβάνοντας, εξάλλου, υπόψη, ότι ο θεσμός της προστατευτικής φύλαξης αποσκοπεί στην κάλυψη -με τη συνδρομή της ΕΛΑΣ- μιας επείγουσας ανάγκης εντελώς βραχείας προστασίας και φιλοξενίας ανηλίκων και άλλων ευάλωτων πληθυσμών εξαιτίας έκτακτων συνθηκών, η οποία δεν υπερβαίνει το απόλυτα αναγκαίο όριο (συνήθως κάποιες ώρες), εκτιμάται ότι ενδεχομένως ο πραγματικός στόχος της προτεινόμενης ρύθμισης δεν είναι η κατάργηση της δυνατότητας αυτής,

¹⁷Βλ. ενδεικτικά Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη «Η πρόκληση των μεταναστευτικών ροών και της προστασίας των προσφύγων», Απρίλιος 2017, σελ. 22, https://www.synigoros.gr/resources/docs/greek_ombudsman_migrants_refugees_2017-el.pdf αλλά και παλαιότερα έγγραφα της Αρχής λ.χ. το με Αριθ. Πρωτ 13253/2013 προς Υπουργό Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη (<https://www.synigoros.gr/resources/130521-amigdaleza.pdf>)

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

που ισχύει και για τους ημεδαπούς, αλλά η αποτροπή της κατάχρησής της στην περίπτωση των ασυνόδευτων, όπως συμβαίνει έως σήμερα, λόγω ιδίως της ανεπάρκειας των υφιστάμενων δομών φιλοξενίας. Ως εκ τούτου, ενδεχομένως να αποτελεί πιο ασφαλή λύση στη διατύπωση της προτεινόμενης διάταξης στην παρ. 1 η γενικότερη απαγόρευση της στέρησης ελευθερίας των ασυνόδευτων παιδιών, εξαιτίας της έλλειψης νομιμοποιητικών εγγράφων ή ασφαλούς/γνωστής διαμονής και η περιγραφή των ενδεικνυόμενων ενεργειών, όπως γίνεται ήδη. Εναλλακτικά, προτείνεται η συμπλήρωση της διάταξης, ώστε να οδηγεί πραγματικά σε αποτροπή στέρησης της ελευθερίας των ασυνόδευτων ανηλίκων, ανεξάρτητα από το καθεστώς παρουσίας τους στη χώρα.

Με τιμή,

Ανδρέας Ι. Ποττάκης
Συνήγορος του Πολίτη